

ПОБУДОВА СИСТЕМИ ПОКАЗНИКІВ ОЦІНКИ ЖИТТЄЗДАТНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

В умовах мінливого ринкового середовища, нестабільної економічної та фінансової ситуації, насамперед, в країні, для більшості підприємств доречно говорити про життєздатність. Тільки життєздатне підприємство може бути конкурентоспроможним, бо воно є потенціалом, передумовою до розвитку підприємства і адаптації до мінливого ринкового середовища. Внесок в дослідження життєздатності підприємства зробили як вітчизняні, так і закордонні вчені, серед яких Д.Аакер, О.В. Ареф'єва, І.Т. Балабанов, Г.І. Башнянин, І.А. Бланк, Дж.К. Ван Хорн, Дж.К. Грейсонмол., М.О. Кизим, Г.Б. Клейнер, Б.Коласс, О.В. Кондрат'єв, Є.М. Левицький, Л.О. Лигоненко, В.С. Пономаренко, А.А. Томпсон, О.М. Тридід, Д.Р. Хікс, В.П. Мартиненко, В.М. Бондаренко, О.Г. Нефедова, В.С. Марцин, Т.Ю. Носова, А.А. Борзенкова, Р.М. Тихонова, І.П. Отенко, О.М. Ястремська та ін.

Життєздатність підприємства характеризується таким станом його внутрішньо-економічної системи, при якому вона здатна до самостійного ефективного функціонування незалежно від зміни зовнішніх умов. Більшість науковців, що вивчають проблеми забезпечення життєздатності підприємства ототожнюють життєздатність з фінансовою стійкістю. Але такий підхід є одностороннім.

На думку С.В. Іщенко, фінансова складова є беззаперечно важливою в системі забезпечення життєздатності підприємства, але невичерпною. Не менш важливими в системі забезпечення життєздатності підприємства є техніко – технологічна складова, що враховує ступінь та динаміку розвитку виробничо-технічної бази підприємства, ринкова складова, що враховує положення підприємства на ринку з урахуванням рівня конкуренції в галузі, операційна складова, що враховує здатність підприємства дотримуватися безбиткового рівня виробництва тощо.

Спираючись на існуючі методики діагностики життєздатності підприємства, С.В. Іщенко було означено перелік основних показників-індикаторів, що використовуються для оцінки рівня життєздатності, які доцільно поділити на п'ять основних груп:

- показники майнового та техніко-технологічного стану;
- показники ліквідності;
- показники платоспроможності;
- показники ділової активності;
- показники рентабельності підприємства.

Крім цих груп показників, автор вважав за доцільне доповнити перелік показниками, що характеризують ринкову позицію підприємства та показниками, що характеризують рівень його операційної безпеки як обов'язкової умови виживання. Кожну групу, на думку автора, можна уточнити рядом показників.

Вважаємо, що даний перелік показників оцінки життєздатності є перенавантаженим. Окрім того, проводячи оцінку за цією системою показників втрачається головна відмінність життєздатності від конкурентоспроможності, бо ряд показників характеризують не стільки стратегічну необхідність підприємства, що є характерним для життєздатності, а стратегічну силу.

В.М. Бондаренко, у результаті компонентного аналізу дев'яти вітчизняних моделей діагностики життєздатності визначила, що найбільш високий рейтинг таких показників: коефіцієнт поточної ліквідності, рентабельність власного капіталу, коефіцієнт фінансової незалежності, коефіцієнт оборотності активів, рентабельність активів за чистим прибутком (коефіцієнт віддачі активів), коефіцієнт оборотності оборотних активів, коефіцієнт абсолютної ліквідності, коефіцієнт маневреності власних коштів, коефіцієнт співвідношення власних і залучених коштів.

В результаті дослідження був зроблений висновок, що платоспроможність, фінансова стійкість та прибутковість – фактори, що визначають життєздатність промислових систем. Відповідно рівень їх життєздатності може визначатися значеннями показників ліквідності, фінансової стійкості та рентабельності.

Базисними величинами оцінки рівня життєздатності підприємств будуть:

- значення показників за минулі періоди;
- середні значення з промисловості;
- теоретично обґрунтовані критичні значення відносних показників.

Серед розрахованих показників найбільш важливими, на нашу думку, є:

1. Коефіцієнт поточної ліквідності, оскільки він показує достатність оборотних коштів підприємств, які можуть бути використані ними для погашення своїх короткострокових зобов'язань. Даний показник характеризує запас міцності, яка виникає внаслідок перевищення ліквідного майна над зобов'язаннями, які мають місце на підприємстві.

2. Коефіцієнт абсолютної ліквідності, оскільки це найбільш жорсткий критерій платоспроможності, який показує, яку частину короткострокової заборгованості підприємство може погасити найближчим часом.

3. Коефіцієнт маневреності власних коштів, який показує здатність промислового підприємства підтримувати рівень власного оборотного капіталу і поповнювати оборотні кошти за рахунок власних джерел.

4. Коефіцієнт майна виробничого призначення, оскільки показує частку майна виробничого призначення в загальній вартості всіх засобів підприємства.

5. Рентабельність продажу продукції, який показує дохідність реалізації, тобто скільки гривень прибутку приносить одна гривня реалізованої продукції.

Саме ці показники можуть бути використані для економіко-математичної моделі оцінки рівня життєздатності як складової, що забезпечує конкурентоспроможність підприємства

Зауважимо, що життєздатність підприємства можна розглядати на трьох рівнях: високий - при якому рівень самоорганізації (адаптивності) підприємства є таким, що забезпечує самостійне функціонування, незалежно від зміни зовнішніх умов. Середній – при якому рівень організованості та узгодженості внутрішніх елементів системи забезпечує підтримку певного рівня господарської діяльності, така життєздатна система здатна збалансовувати внутрішні не узгодженості. Слабкий – рівень життєздатної системи, при якому, незважаючи на небезпеку, тяжку скруту, підприємство має змогу функціонувати. Однак такий стан життєздатної системи потребує впровадження активних антикризових механізмів, без використання яких підприємство може стати банкрутом.

Для проведення ґрунтовної та об'єктивної градації підприємств за рівнем життєздатності за запропонованою градацією, вважаємо доцільним використання такою групи показників:

- X1 – коефіцієнт поточної ліквідності;
- X2 – коефіцієнт абсолютної ліквідності;
- X3 – коефіцієнт маневреності;
- X4 – коефіцієнт майна виробничого призначення;
- X5 – рентабельність продукції;
- X6 – продуктивність праці;
- X7 – фондвіддача.

Необхідність використання перших п'ятиох показників обґрунтовано вище В.П. Мартиненко. На його ж думку, життєздатність підприємства вказує на наявність необхідного і достатнього потенціалу у підприємств для подолання дисбалансу господарської системи та підтримання певного рівня господарської діяльності з метою уникнення збитковості. Збитковість підприємства зазвичай визначається показниками рівня банкрутства, до яких належать: платоспроможність, фінансова стійкість та прибутковість. Окрім того, у визначенні мова йшла про дисбаланс господарюючої системи, який виражається комплексом ранніх ознак. Останні, в свою чергу, характеризуються, відповідно, зниженням фондвіддачі та зниженням продуктивності праці. Таким чином, перелічені показники збитковості та дисбалансу господарюючої системи сукупно можуть характеризувати рівень життєздатності підприємств.